

jubileusz

30

- lecia samorządów osiedli Wrocławia

osiedla w przestrzeni miejskiej

jubileusz

30

- lecia samorządów osiedli Wrocławia

osiedla w przestrzeni miejskiej

Drogie wrocławianki,
drodzy wrocławianie!

Uchwałą Nr XX/110/91 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 20 marca 1991 roku w sprawie podziału Wrocławia na osiedla dokonano zmiany ustroju administracyjnego miasta. Aktem tym stworzono nowy model (współ)zarządzania miastem, w miejsce mało efektywnego i sztucznego podziału Wrocławia na dzielnice.

Jubileusz 30-lecia funkcjonowania samorządów osiedli we Wrocławiu nawiązuje do zeszłorocznych obchodów wyboru Rady Miejskiej Wrocławia 27 maja 1990 roku. Zasadnicze zmiany w podziale administracyjnym miasta były bowiem dziełem odrodzonej Rady Miejskiej Wrocławia. Jako pierwsza w Polsce urzeczywistniła ona ideę oddolnej budowy społeczeństwa obywatelskiego, przekazując samorządom osiedli część swych uprawnień.

Prezentowana wystawa otwiera całoroczny cykl wydarzeń i inicjatyw, których celem będzie upamiętnienie, przypomnienie i oddanie hołdu tysiącom radnych i społeczników, angażujących się w proces przemian swoich osiedli.

Dziękuję za Waszą pracę i zaangażowanie. Wkład ten bez wątpienia wpłynął na sukces i pozycję naszego Wrocławia. Wszystkim zwiedzającym wystawę życzę inspiracji do dalszego pogłębiania wiedzy o mieście i jego osiedlach.

Jacek Sutryk
Prezydent Wrocławia

Rzecz 30 Rozwój przestrzenny Wrocławia do czasów I wojny światowej

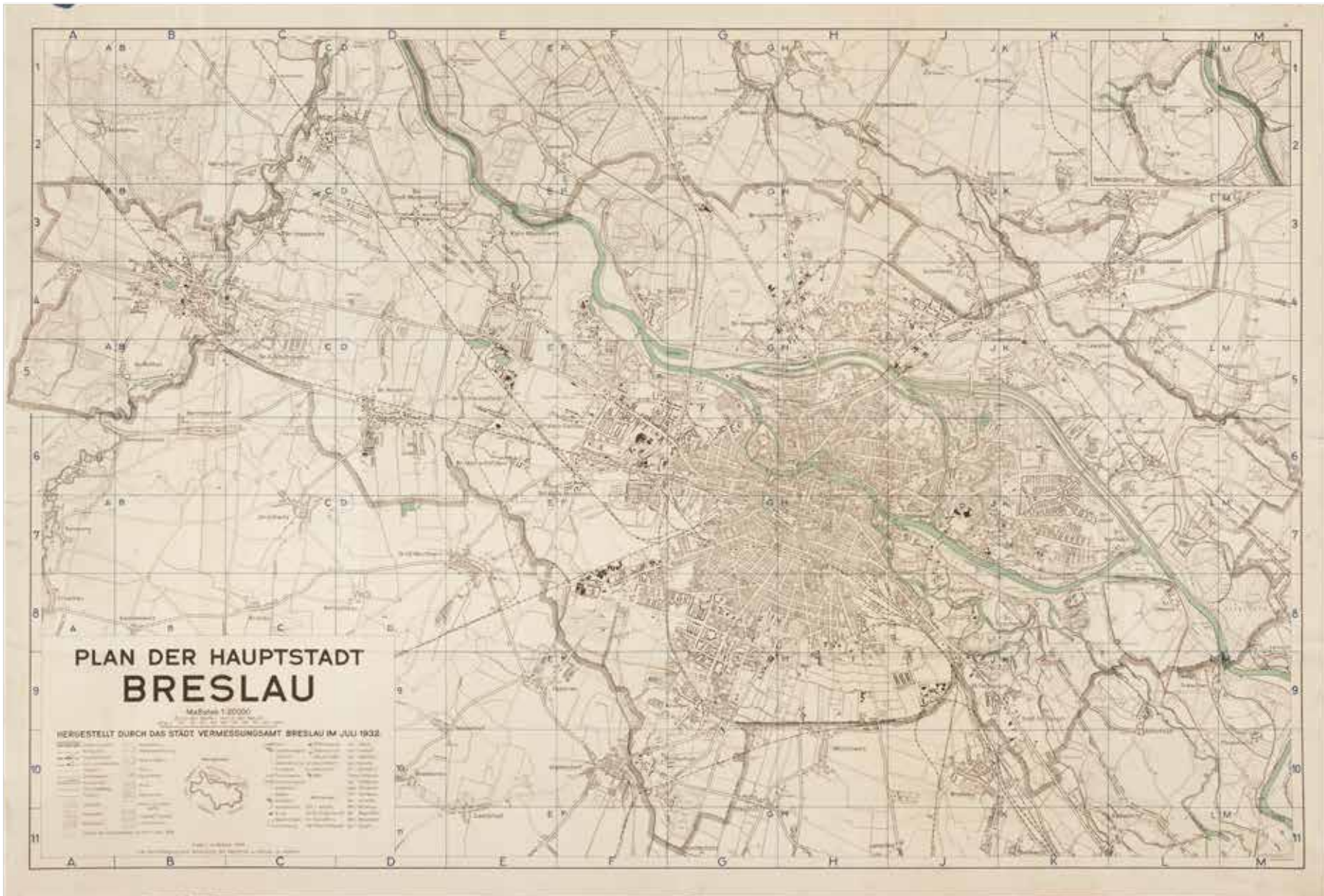
Wrocław – dziś mający powierzchnię 293 km² i liczący ok. 650 tys. stałych mieszkańców – od wieków stanowił ważny ośrodek miejski zarówno w czasach piastowskich, jak i czeskich, stając się „perłą” Królestwa Czeskiego. Rola miasta zwiększyła się, gdy weszło w orbitę wpływów monarchii Habsburgów. W czasach pruskich Wrocław uzyskał – obok Królewca i Berlina – rangę Królewskiego Stołecznego i Rezydencjalnego Miasta, stając się jednocześnie stolicą prowincji. W okresie tym miasto przeżywało burzliwy rozwój, w tym terytorialny i demograficzny.

Średniowieczny Wrocław ukształtował się w 2. poł. XIII wieku. Za sprawą Henryka IV Probusa otoczony został murami obronnymi, które w ciągu wieków były przebudowywane, tworząc pas umocnień z dwiema fosami miejskimi. Istnienie fortyfikacji bardzo jednak ograniczało możliwości rozrostu terytorialnego miasta. Otworzyły się one dopiero w okresie wojen napoleońskich (1806–1814) z chwilą zburzenia w 1807 roku umocnień i wprowadzenia ordynacji miejskiej z 19 listopada 1808 roku. Dało to początek tworzenia się przedmieść wrocławskich.

Regulacje prawne umożliwiały przyłączenie do staromiejskiego centrum kilku przedmieść. Podlegały one Magistratowi i po dwóch latach od włączenia zostały objęte jednolitym ustawodawstwem. Po 1808 roku w granicach miasta znalazły się Szczepin (*Tschepin*), Nowe Szczytniki (*Neu Scheitnig*), Kleczków (*Kletskau*) i Ołbin (*Elbing*).

W drugiej połowie XIX wieku kolej usprawniła przewóz towarów i osób, co stało się bodźcem do inwestowania w przemysł. Zapotrzebowanie na ręce do pracy w przedsiębiorstwach spowodowało napływ imigrantów, a co za tym idzie konieczność rozbudowy organizmu miejskiego. W 1868 roku przyłączono do Wrocławia osiedla, w których projektowano wzniesienie m.in. zabudowy mieszkalnej. Wrocław powiększył się o Szczytniki Stare (*Alt Scheitnig*), Dworek (*Hoefchen*), Gajowice (*Gabititz*), Glinianki (*Lemgruben*), Huby (*Huben*), Rybaki (*Fischerau*) i Nową Wieś Komandorską (*Neudorf*).

W czasach nadburmistrza Georga Bendera, urzędującego w latach 1891–1911, poszerzono miasto o kolejne tereny. W 1897 roku przyłączono Popowice (*Pöpelwitz*) i Borek (*Kleinburg*), w 1904 roku – Gaj (*Herdain*), Rakowiec (*Morgenau*) i Tarnogaj (*Dürrgoy*), a w 1911 roku – Grabiszyn (*Gräbschen*). Każde z tych osiedli posiadało swoją specyfikę. Na Grabiszynie, Szczepinie i Gajowicach lokowano przemysł oraz cmentarze. Szczególnie wiele instytucji opieki społecznej powstało na obszarze Glinianek i Hub. Wszystkie dawne osady pokryły się stopniowo siecią zabudowy czynszowej. Specyficzny charakter zyskał Borek, jako ekskluzywne osiedle willowe.

1.

3.

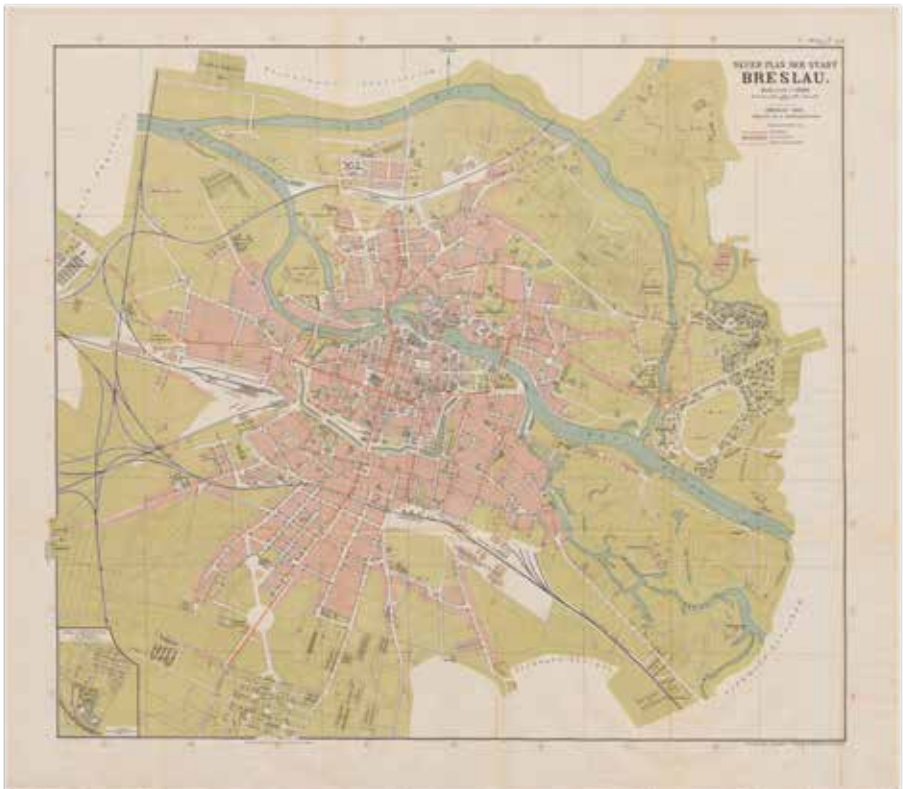
2.

4.

5.

6.

1. Plan Wrocławia wydany przez Staedtisches Vermessungsamt z nazwami osiedli przyłączonych w 1928 roku / zbiory Muzeum Miejskiego Wrocławia
2. Sępólno (*Zimpel*) w 1931 roku. Widok na osiedle od południowego zachodu. Na pierwszym planie obecne ulice 8 Maja (z lewej u dołu) i H. Dąbrowskiego (z prawej). Osiedle jest już prawie ukończone. Lewa strona, pomiędzy obecnymi ulicami A. Mickiewicza i Kosynierów Gdyńskich powstała w latach 1919–1926, a prawa strona pomiędzy ulicami Partyzantów, Dębowskiego i Monte Cassino w latach 1927–1928. Skwer Powstańców Warszawskich od zachodu zamknięty jest budynkiem szkoły. Nie ma jeszcze kościoła Gustawa Adolfa wybudowanego w latach 1932–1933 / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu
3. Rozwój terytorialny Wrocławia do 1904 roku / zbiory Muzeum Miejskiego Wrocławia
4. Gajowice (*Gabitze*) u dołu i Grabiszyn (*Gräbschen*) u góry w 1929 roku. Widok na obszar pomiędzy dzisiejszą al. gen. Józefa Hallera (u góry po lewej), ulicami Kruczą i Inżynierską (pośrodku) a Grabiszyńską (po prawej). Tak jak przed wojną granica obu osiedli przebiegała w osi linii kolejowej (widoczna pośrodku w poprzek zdjęcia). Budynki leżące na terenie Grabiszyna powstały w latach 1919–1926 na zlecenie Sidlungsgesellschaft Eichborngarten. Zabudowa Gajowic była o dwa lata młodsza / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu
5. Kozanów (*Cosel*) w 1931 roku. Widok na budowane od 1929 roku osiedle domów wielorodzinnych dla ofiar I wojny światowej. Wzniesione przez spółkę Kriegsopfer Bau Genossenschaft Breslau-Cosel budynki usytuowano przy obecnych ulicach Trzebowiańskiej (na skraju Parku Zachodniego), Dobrzańskiej, Dziadoszańskiej (ukośnie z prawej) i poprzecznych do nich Bobrzańskiej i Słężańskiej. W prawym dolnym rogu budynek administracyjny dawnej cegielni. Dziś w jego miejscu znajduje się parking budynku przy ul. Wiślańskiej 2–18 / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu
6. Plan Wrocławia z 1895 roku, na którym widać zaznaczone przedmieścia miasta / zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu

30 Rozwój przestrzenny Wrocławia w okresie międzywojennym

Za czasów rządów nadburmistrza dr. Otto Wagnera, urzędującego w latach 1919–1933, ogłoszono konkurs na plan rozbudowy Wrocławia. Zainteresowało się nim aż 40 architektów z całych Niemiec. Ich koncepcje stały się bodźcem dalszego rozwoju Wrocławia.

Władze miejskie, zainspirowane przedstawionymi wizjami, w 1928 roku podjęły decyzję o powiększeniu obszaru miasta o kolejnych 40 osiedli położonych na wschód, północ i zachód od granic miasta, w tym Psie Pole (*Hundsfeld*), Leśnicę (*Deutsch-Lissa*) czy Muchobór Mały (*Klein Möchbern*).

W części z nich na wschodzie i na południu miasta zamożni mieszczaństwo oraz przedstawiciele wolnych zawodów i profesorowie uczelni wzniesli reprezentacyjne wille. Dawne wsie Krzyki (*Krietern*), Biskupin (*Bischofswalde*), Zalesie (*Leerbeutel*), Zacisze (*Wilhelmsruh*), Karłowice (*Carlovitz*) oraz Nowe Szczytniki (*Neu Scheitnig*) przekształciły się w osiedla willowe, tworząc w mieście enklawy luksusu z bogatą infrastrukturą i zadbanymi ogrodami. Inny charakter zabudowy powstał w latach 1919–1927 na Popowicach (*Pöpelwitz*), a w latach 1929–1930 na Księżu Małym (*Klein Tschansch*), a także na Grabiszynie. Spółdzielnia Mieszkaniowa (*Siedlungsgessellschaft*) wzniosła tam modernistyczne bloki z wygodnymi mieszkaniami. Projektowali je m.in. Theo Effenberger, Hans Thoma, Paul Heim i Albert Kempter. Na Osobowicach, Kozanowie i Grabiszynie działały od 1867 roku cmentarze komunalne.

Upadek tzw. republiki weimarskiej i przejęcie władzy przez nazistów w 1933 roku wpłynął destrukcyjnie na rozwój miasta. Nastąpiła likwidacja samorządu i podporządkowanie władz miejskich partii narodowosocjalistycznej, co uwidaczniało się m.in. w symbolice miasta (herb). W okresie tym zahamowany też został rozwój terytorialny miasta.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

1. Wrocław z lotu ptaka w połowie lat 20. XX wieku. Widoczna jest wschodnia część Nowego Miasta (w lewym rogu u dołu) oraz osiedle św. Maurycego, w miejscu którego obecnie znajduje się tzw. pl. Społeczny (po prawej stronie). Gęsta śródmiejska zabudowa uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej, a to, co z niej pozostało, rozebrano na przełomie lat 40. i 50. XX wieku. Charakterystycznymi budowlami, które przetrwały do naszych czasów są: widoczny po prawej stronie kościół św. Maurycego, u góry po środku most Grunwaldzki w pierwotnej konfiguracji, po lewej u góry Muzeum Narodowe, a na dole Muzeum Architektury ulokowane w dawnym kościele pobernardyńskim / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu

2. Psie Pole (*Hundsfield*) w 1926 roku. Widok z południowego zachodu na tereny włączone później w granice Wrocławia. Dobrze widoczny jest pierwotny układ dróg i ulic częściowo zachowany do dnia dzisiejszego. Na pierwszym planie obecna ul. Bolesława Krzywoustego, ul. Kielczowska (u góry, pośrodku), ul. Gorlicka (z prawej) i ul. Bierutowska (z lewej). Wśród zróżnicowanej zabudowy wyróżniają się dwie świątynie: katolicka – kościół św. Jakuba i św. Krzysztofa oraz nieistniejąca, ewangelicka / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu

3. Księżę (*Klein Tschantsch*) w 1929 roku. Widok na wznoszony zespół budynków na Księżu Małym. Na pierwszym planie u dołu dzisiejsza ul. Opolska. Na terenie osiedla brak wytyczonych i zrealizowanych dzisiejszych ulic Katowickiej (biegnącej przez środek osiedla) oraz Chorzowskiej. Osiedle według projektu Fritza Behrenta i Heinricha Knippinga wybudowano na powierzchni 12 hektarów. Składało się z 8 budynków z 700 mieszkaniami o powierzchni 46, 57 i 70 m², przedszkola oraz kotłowni z łaźniami, pralnią i suszarniami. Każde z zaprojektowanych przez ośmiu architektów mieszkań musiało spełniać warunek "minimum socjalnego" / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu

4. Poświętne (*Lilienthal*) w 1925 roku. Widok na ówczesny szpital ortopedyczny prowadzony przez oo. Bonifratrów wraz z założeniem parkowym (z lewej). Prowadząca do niego aleja obsadzona szpalerem drzew to obecna ul. Lekarska. Na prawo od szpitala zabudowania folwarku przy ul. Poświęckiej, a nieco dalej kawiarnia, restauracja z salą balową i założeniem ogrodowym. Poniżej ul. Żmigrodzka (biegnie u dołu od prawej do lewej części zdjęcia) / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu

5. Wojszyce (*Woischwitz*) w 1926 roku. Widok od północnego zachodu na wieś z pierwotną zabudową zachowaną do dziś w stanie szczątkowym. Widoczne są zachowane do dnia dzisiejszego w pierwotnym biegu obecne ulice: Przystankowa i Terenowa (po lewej), Pawia (pośrodku), Parafialna i Klasztorna (po prawej). Po lewej stronie zdjęcia widoczna linia kolejowa do Świdnicy (obecnie w trakcie reaktywacji) / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu

6. Różanka (*Rosenthal*) w 1925 roku. Widok na osiedle z zabudową charakterystyczną dla osiedli peryferyjnych. Wśród dwu- i czterokondygnacyjnych kamienic luźno rozlokowanych wzdłuż dróg znajdują się gospodarstwa rolne. Wijąca się od dołu do góry zdjęcia droga to obecna ul. Żmigrodzka z biegnącymi równoległymi torami kolejki wąskotorowej linii Wrocław–Prusice. Na prawo biegnąca ukośnie obecna ul. Rowerowa. Pośrodku skrzyżowanie obecnych ulic Żmigrodzkiej z Kamieńskiego (po prawej) i nieistniejącą w 95 proc. ul. Kwiatową (po lewej). Obecnie w jej miejscu znajduje się wielopasmowa ul. Bałtycka / zbiory Instytutu Herdera w Marburgu

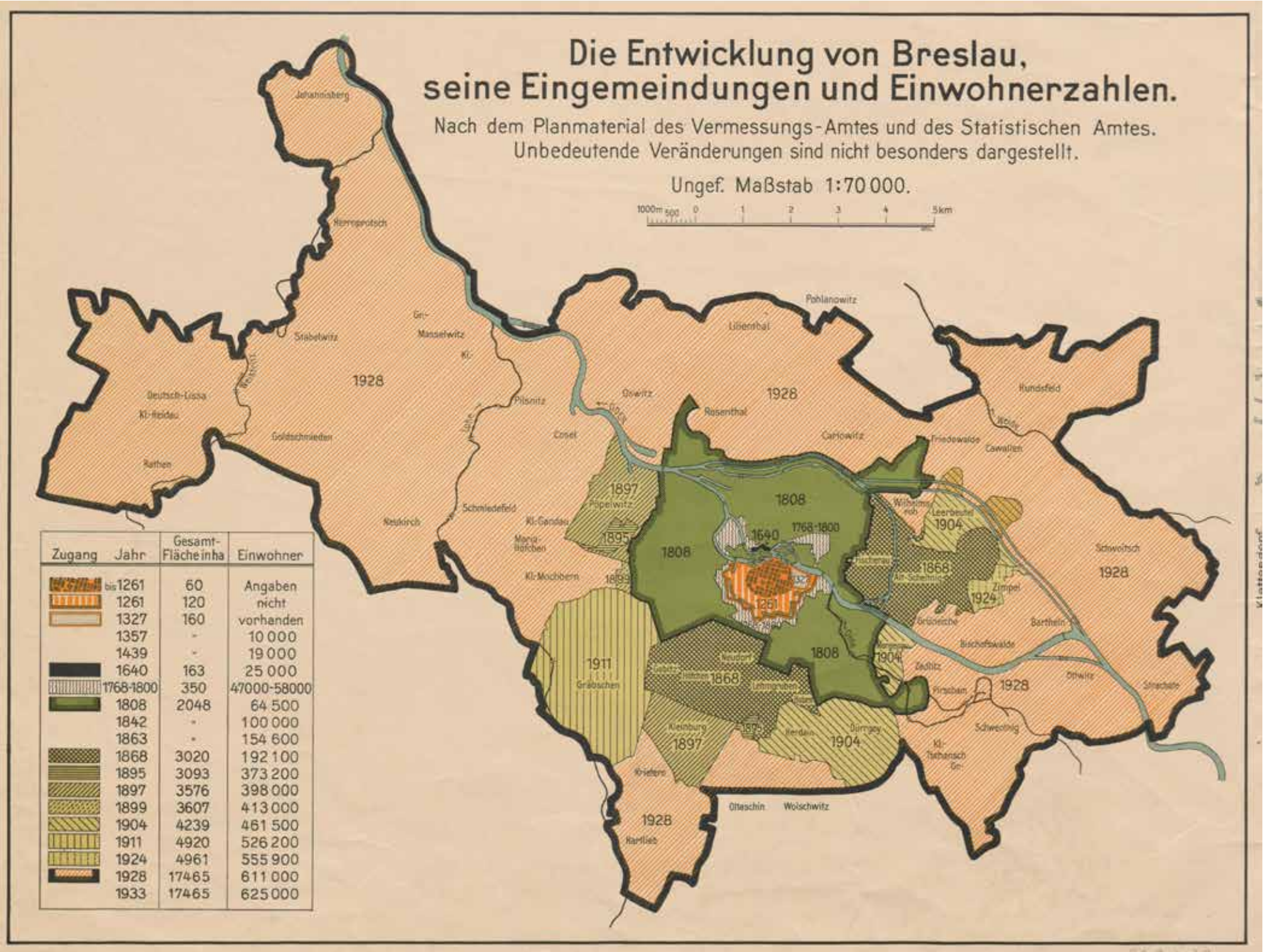
Rozwój przestrzenny Wrocławia w okresie powojennym

W wyniku powojennego rozwoju terytorialnego Wrocław znacznie powiększył swoją powierzchnię. W 1945 roku miasto obejmowało 175 km², natomiast w 1973 roku aż 293 km². Obszar zwiększył się o niemal 120 km². Poszerzenie granic administracyjnych decyzją władz centralnych nastąpiło dwukrotnie – w 1951 i 1973 roku. Ustalone blisko pół wieku temu granice Wrocławia obowiązują do dziś.

Po II wojnie światowej w 1951 roku w granicach Wrocławia znalazły się kolejne tereny a dzisiejsze osiedla: Bieńkowice, Brochów, Jagodno, Klecina, Muchobór Wielki, Ołtaszyn, Oporów, Sołtysowice, Pawłowice, Wojnów, Wojszyce i Zgorzelisko. Przez długie lata nie zmieniał się ich wiejski charakter, z wyjątkiem Brochowa i Oporowa. Brochów odzyskał swój wielkomiejski charakter, a Oporów z podwrocławskiej willowej dzielnicy stał się intensywnie zabudowanym osiedlem.

W podworskich kompleksach sytuowano Państwowe Gospodarstwa Rolne (PGR), specjalizujące się w hodowli i uprawie roli. Podobny charakter miała część byłych wsi na zachodzie miasta, m.in. Marszowice, Stabłowice i Muchobór Wielki. Część dawnych posiadłości, należących do śląskich przemysłowców i szlachty, przekształcano w instytucje służby zdrowia lub opieki społecznej, np. pałac rodziny von Woyrschów na Pilczycach jest obecnie Ośrodkiem dla Dzieci niesłyszących.

Kolejne powiększenie terenu Wrocławia nastąpiło w 1973 roku, gdy do miasta przyłączono Biskupice Widawskie, Jarnołów, Jerzmanowo, Kłokoczyce, Mokrą, Pracze Widawskie, Rędzin, Strachowice, Świnia-ry, Widawę, Lipę Piotrowską, Lesicę, Polanowice, Janówek, Marszo-wice, Osiniec i Żar.

1.

2.

3.

1. Rozwój terytorialny Wrocławia do 1945 roku / zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu
2. Wrocławski Ratusz w 1945 roku / zbiory Muzeum Miejskiego Wrocławia
3. Wrocławski Ratusz współcześnie / fot. Tomasz Gąsior, zbiory Muzeum Miejskiego Wrocławia

Początki polskiej administracji Wrocławia

Budowa polskiej administracji Wrocławia rozpoczęła już w kwietniu 1945 roku, gdy w Festung Breslau trwały jeszcze zacięte walki. W Krakowie powstał wtedy załazek pierwszego Zarządu Miejskiego Wrocławia pod wodzą Bolesława Drobnera (1883–1968), pierwszego powojennego prezydenta Wrocławia. Wraz z przybyciem do miasta pierwszych grup operacyjnych – 9 i 10 maja 1945 roku – rozpoczął się długi i skomplikowany proces przejmowania Wrocławia przez polskie władze.

12 czerwca 1945 roku utworzono we Wrocławiu Miejskie Komisariaty Obwodowe (MKO), które odpowiadały podziałowi miasta na obwodowe komendantury wojskowe podległe komendanturze radzieckiej. Kilka dni później ustalono nową strukturę Wrocławia. Obszar miasta podzielono najpierw na sześć, a następnie na osiem obwodów podległych Miejskim Urzędom Obwodowym (MUO). W gestii tych jednostek pomocniczych Zarządu Miejskiego znalazły się m.in. sprawy dotyczące aprowizacji, budownictwa, bezpieczeństwa ludności i oczyszczania miasta oraz zdrowia i opieki społecznej.

W pierwszej połowie lat 50. XX wieku zaszły istotne zmiany w ustroju państwa. W 1950 roku samorząd terytorialny został zastąpiony radami narodowymi. Ich fasadowy charakter oraz zdominowanie struktur rad przez partię komunistyczną (PZPR) na dekady przekreśliło możliwość swobodnego rozwoju Wrocławia.

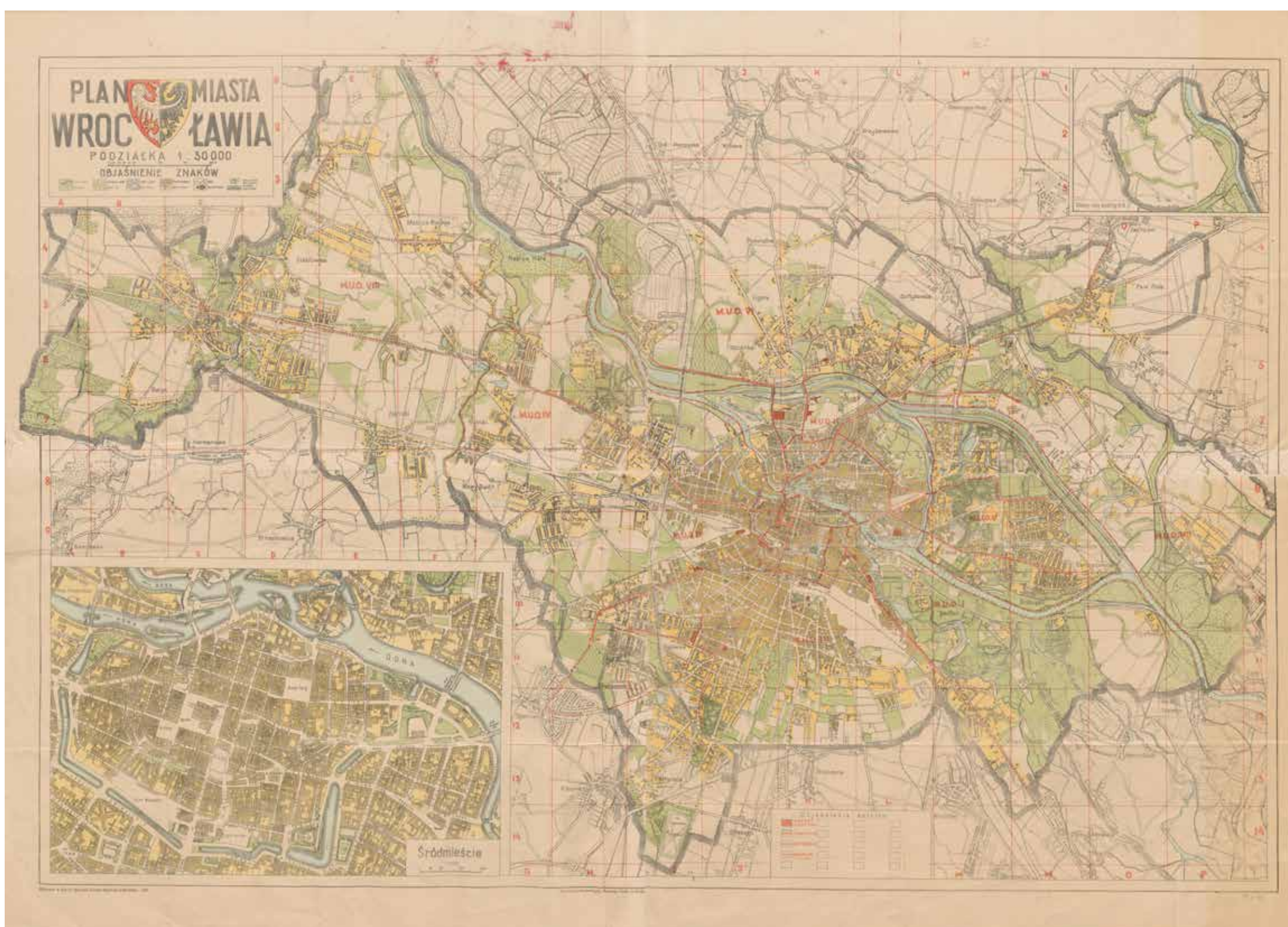
Decyzją Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, z dnia 12 lutego 1952 roku, Miejskie Urzędy Obwodowe zostały zlikwidowane 1 marca tego roku. Wrocław planowano wówczas podzielić na pięć dzielnic, dlatego w miejsce ośmiu MUO powołano pięć Urzędów Dzielnicowych. W uzasadnieniu do uchwały władze Wrocławia stwierdziły, iż „nowo utworzone Urzędy Dzielnicowe są przejściowymi komórkami na drodze do utworzenia 5 dzielnicowych rad narodowych i zorganizowane zostały tak, aby we właściwym czasie mogły przekształcić się w Prezydium Dzielnicowych Rad Narodowych”.

Podział Wrocławia na dzielnice nastąpił w 1954 roku. Wtedy też przeprowadzono pierwsze wybory do pięciu dzielnicowych rad narodowych we Wrocławiu.

Rozpatrywana była również koncepcja utworzenia ośmiu dzielnic i urzędów dzielnicowych. Za utworzeniem dzielnic w tym kształcie wynikało z konieczności zapewnienia przemawiała możliwość „pokrycia się dzielnic z podziałem terytorialnym Komitetów Dzielnicowych PZPR i innych organizacji politycznych i społecznych, jak np. Komitet Obrońców Pokoju, co wcześniej bardzo utrudniało współpracę i powiązanie aparatu administracyjnego z organizacjami politycznymi i społecznymi”, jak zapisano w uzasadnieniu do projektu.

1.

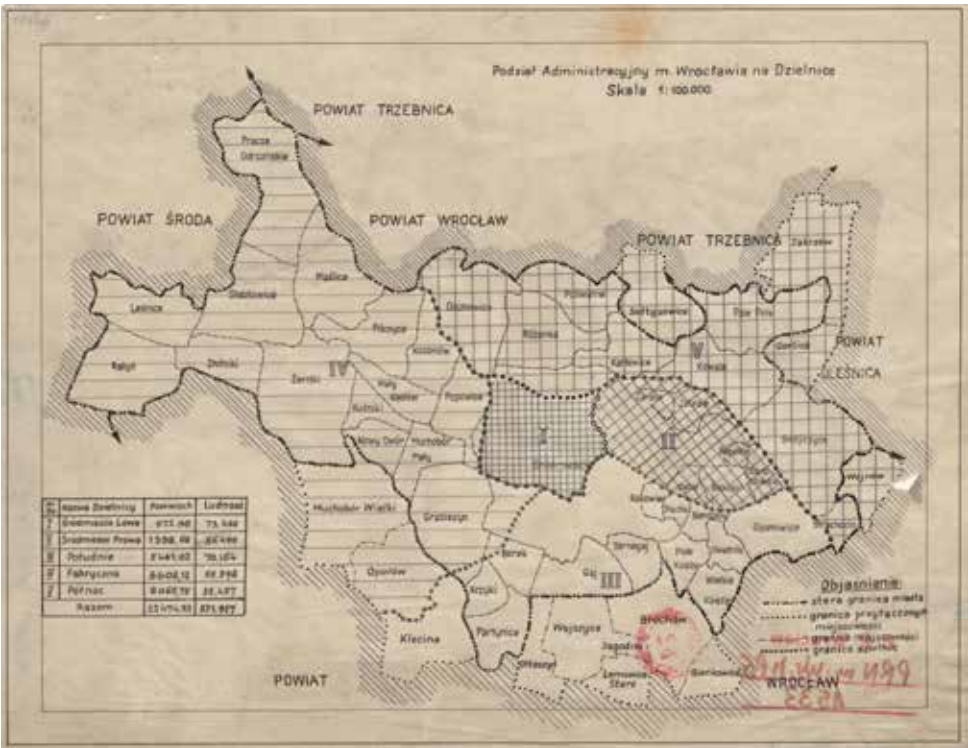

2.

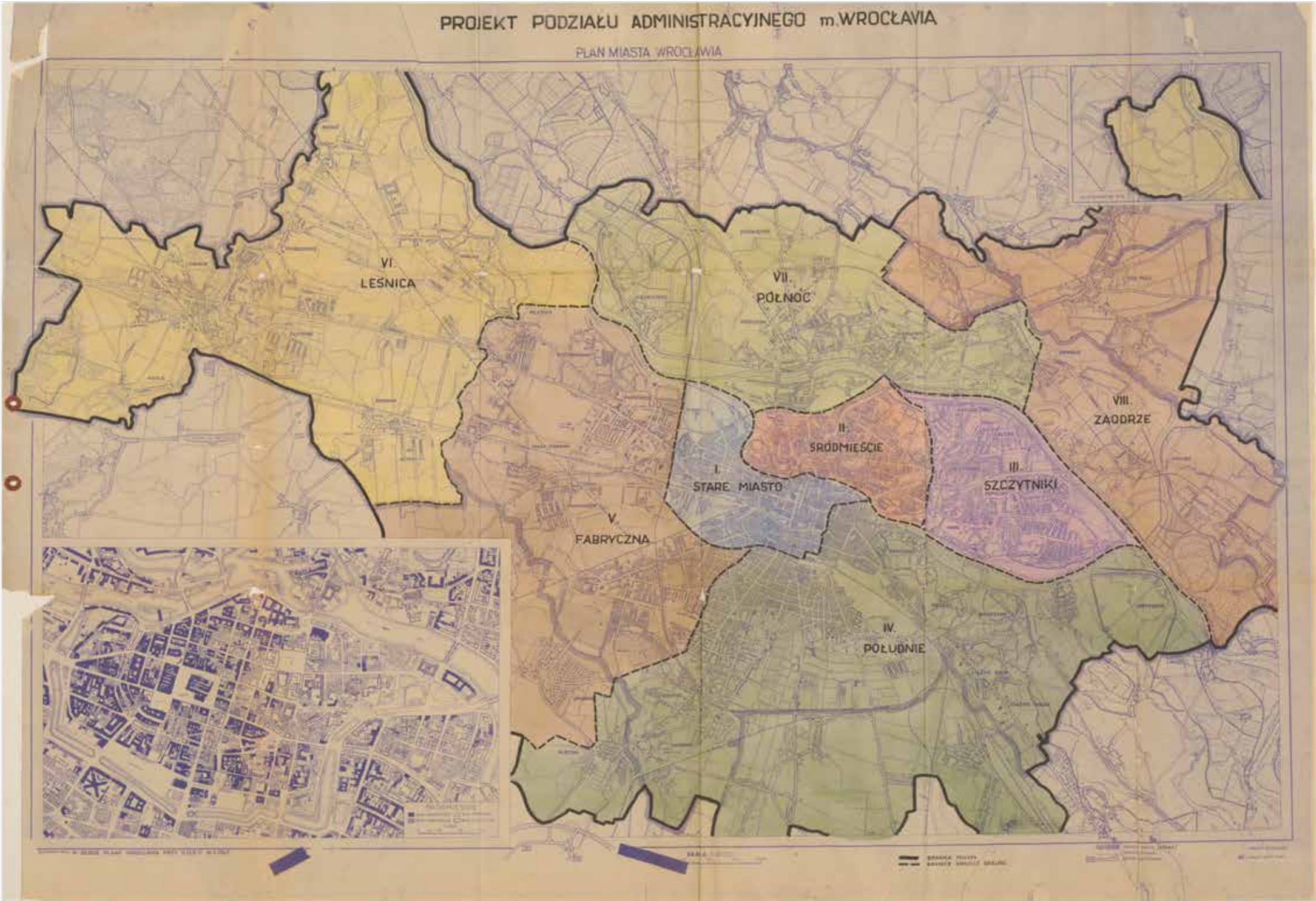
1. Prezydent Bolesław Drobner z członkami Zarządu Miejskiego we Wrocławiu przy Podwalu 30, czerwiec 1945 roku / zbiory Muzeum Miejskiego Wrocławia
2. Podział Wrocławia na Miejskie Urzędy Obwodowe funkcjonujące w latach 1945–1952 / zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu

30

1.

2.

3.

1. Podział administracyjny Wrocławia w 1952 roku uwzględniający nowe tereny przyłączone do miasta w 1951 roku / zbiory Archiwum Państwowego we Wrocławiu
2. Projekt podziału administracyjnego Wrocławia na osiem dzielnic, 1951 rok / zbiory Archiwum Państwowego we Wrocławiu
3. Projekt podziału administracyjnego Wrocławia na osiem dzielnic, 1951 rok / zbiory Archiwum Państwowego we Wrocławiu

30 Wrocław w „rozbiciu” dzielnicowym

Podział Wrocławia na pięć dzielnic, którego dokonano w 1954 roku, na blisko cztery dekady przesądził o ustroju wewnętrznym miasta. Utworzono wówczas dzielnice: Stare Miasto, Śródmieście, Krzyki, Fabryczna i Psie Pole.

O statusie dzielnic zdecydowały trzy istotne zmiany w ustroju Wrocławia. Wrocław 1 stycznia 1957 roku otrzymał uprawnienia wojewódzkiej rady, stając się tzw. miastem wyłączonym. Zyskały także same rady dzielnicowe, które dotychczas miały charakter wnioskodawczy i opiniodawczy. Wówczas otrzymały po raz pierwszy własne budżety oraz kompetencje finansowe i merytoryczne. Ich zadania obejmowały m.in. w zakres planistyczny, szkolnictwo podstawowe wraz z nadzorem pedagogicznym oraz wychowanie przedszkolne. Do realizacji tych zadań dzielnice otrzymały własny aparat administracyjny tzw. wydziały w Prezydiach rad. Te w wyniku kolejnej reformy w 1973 roku uległy likwidacji, a ich miejsce zajęli naczelnicy w poszczególnych dzielnicach.

Najpoważniejsze a zarazem fatalne w skutkach zmiany przyniosła reforma administracyjna państwa z 1975 roku. Zlikwidowała ona organy miejskie, tj. radę miejską i urząd prezydenta. Ich zadania i kompetencje podzielono między urzędy dzielnicowe oraz wojewodę, który stanął na czele Urzędu Województwa i Miasta. W konsekwencji Wrocław w sensie formalno-prawnym aż do połowy 1984 roku pozostawał luźną federacją pięciu dzielnic.

Duży fragment granic Wrocławia i poszczególnych dzielnic w 1957 roku, czyli po pierwszym powojennym powiększeniu terenu miasta w 1951 roku / zbiory Archiwum Państwowego we Wrocławiu

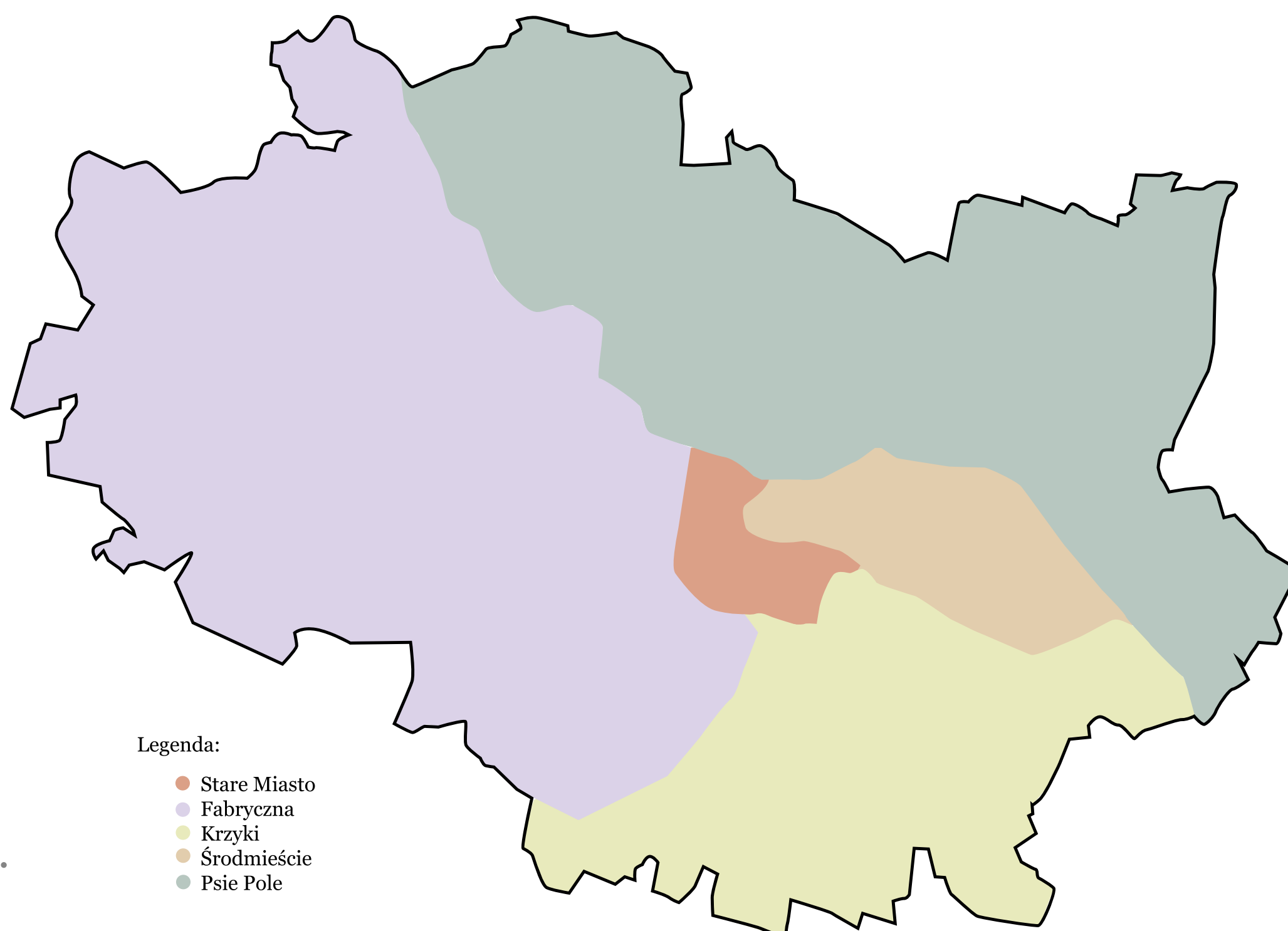
30 Skutki „rozbicia” dzielnicowego

Brak jednolitych organów miejskich w latach 1973–1990 doprowadził do dezintegracji Wrocławia, pociągając za sobą szereg innych równie negatywnych skutków. Harmonijny i spójny rozwój miasta się załamał.

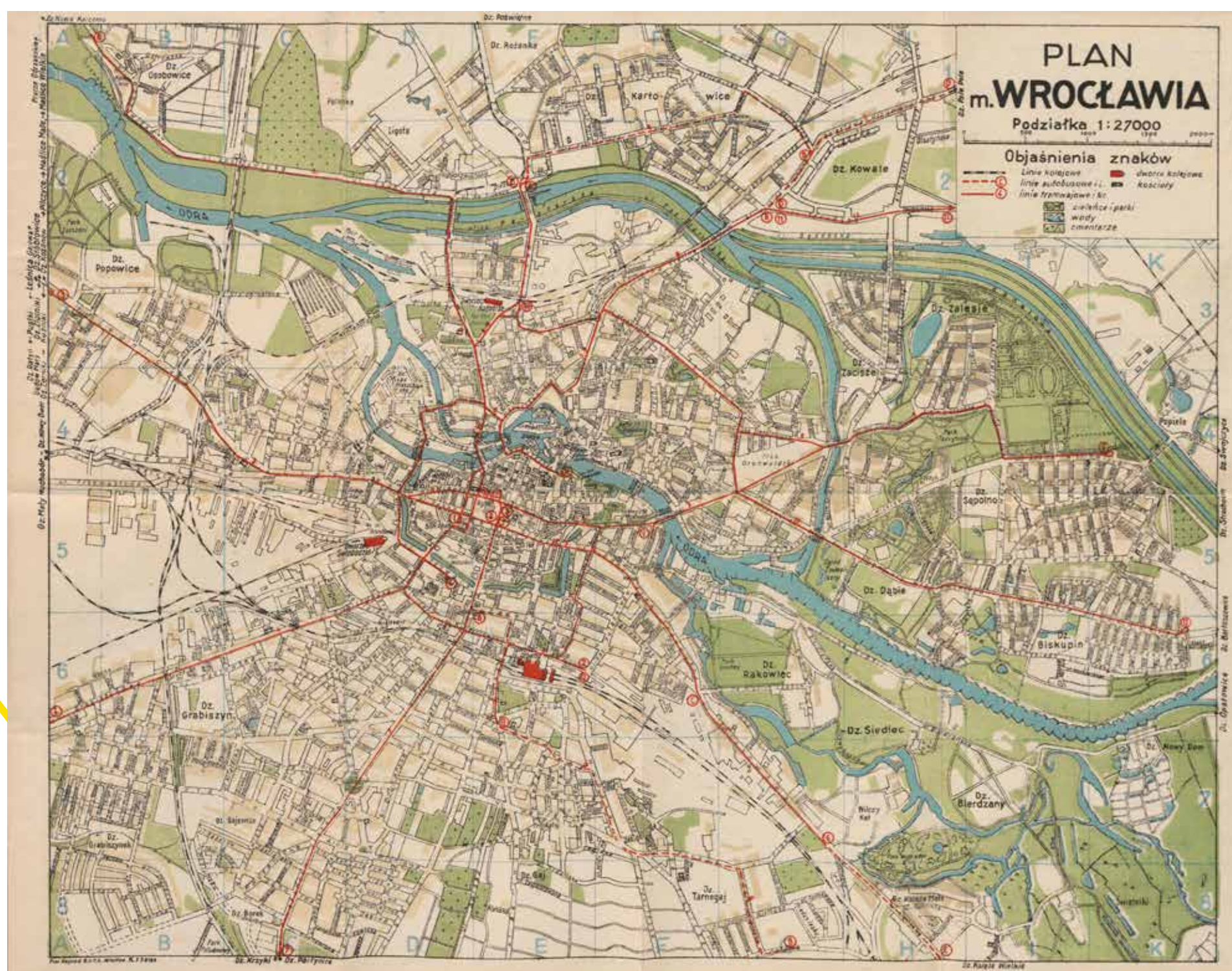
W połowie 1984 roku odbudowano władze miejskie, powołując ponownie Miejską Radę Narodową i Prezydenta wraz z podległym mu Urzędem Miejskim Wrocławia. Jednak aż do 1990 roku panował ogromny chaos organizacyjny, zaś dwuwładza negatywnie wpływała na zarządzanie sprawami miasta. O mało znaczącej roli przywróconych władz komunalnych świadczy chociażby fakt, że w Nowym Ratuszu (Sukiennice 11 i 12) siedzibę miały m.in. Urzędy Dzielnicowe Wrocław-Fabryczna i Wrocław-Stare Miasto, a Dzielnicowe Rady Narodowe obradowały w dzisiejszej Sali Sesyjnej Rady Miejskiej Wrocławia im. Ignacego Jana Paderewskiego.

W Urzędzie Dzielnicowym Wrocław-Fabryczna, który tak jak Urząd Dzielnicowy Wrocław-Stare Miasto mieścił się w Sukiennicach, zatrudnionych było w 1985 roku ponad 100 urzędników. Zajmowali się oni m.in. sprawami lokalowymi i meldunkowymi, handlem i usługami oraz gospodarką komunalną i mieszkaniową. Naczelnik Dzielniczy sprawował nadzór nad licznymi instytucjami, np. Dzielnicowym Zarządem Budynków Mieszkalnych (DZBM), Rejonami Obsługi Mieszkańców (ROM), Zespołami Opieki Zdrowotnej (ZOZ), Dzielnicowymi Ośrodkami Sportu i Rekreacji (DOSiR), Dzielnicowymi Domami Kultury (DDK) czy Dzielnicowymi Bibliotekami Publicznymi (DBP). U progu lat 90. XX wieku urząd ten świadczył usługi dla prawie 200 tys. mieszkańców dzielnicy Fabryczna, która obejmowała 120 km² (ok. 41 proc. powierzchni miasta). W analogiczny sposób funkcjonowały pozostałe urzędy dzielnicowe.

1.

2.

1. Podział administracyjny Wrocławia na tzw. dzielnice obowiązujący do 1991 roku / opracowanie: Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego
2. Podział administracyjny Wrocławia w 1948 roku. Już wtedy stosowano termin „dzielnica” na określenie jednostek terytorialnych / zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu

30

Gra o miasto

Odbudowa samorządu terytorialnego w gminach i miastach była jednym z postulatów obozu solidarnościowo-opozycyjnego. Na mocy porozumień Okrągłego Stołu (1989) Sejm kontraktowy uchwalił 8 marca 1990 roku pakiet ustaw samorządowych. Były one owocem prac w pełni demokratycznego Senatu, który na wniosek premiera Tadeusza Mazowieckiego zainicjował reformę samorządową. Ustalenie daty pierwszych demokratycznych wyborów do rad gmin i miast na 27 maja 1990 roku rozpoczęło w całym kraju przygotowania do kampanii wyborczej.

Od czasu wyborów kontraktowych, które odbyły się 4 czerwca 1989 roku, we Wrocławiu istniało silne środowisko skupione wokół Wrocławskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” (WKO „S”). Liderem komitetu był Rafał Dutkiewicz wspierany przez Władysława Frasyniuka, stojącego na czele Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Dolny Śląsk. Sekretarzem komitetu był Bogdan Zdrojewski, który kierował tzw. grupą roboczą WKO „S”. W jej składzie znaleźli się sekretarze bądź łącznicy osiedlowych komitetów obywatelskich. Te ostatnie czynnie wspierały WKO „S” i brały udział w posiedzeniach komitetu, wpływając m.in. na podejmowane decyzje czy program.

Na początku maja 1990 roku grupa robocza przedstawiła koncepcję podziału Wrocławia na osiedla w oparciu o siatkę aktywnych około 40 osiedlowych komitetów obywatelskich. Pomysł ten przedstawiono w dokumencie zatytułowanym „Statut osiedlowych komitetów obywatelskich »Solidarność« po wyborach do Rady Miejskiej miasta Wrocławia wraz z załączonym projektem Statutu Samorządu Mieszkańców”. Usankcjonowanie tej idei miało być zadaniem nowo wybranej Rady Miejskiej tuż po wyborach samorządowych. Program wyborczy WKO „S” nie przesądzał jednak o ostatecznej wizji podziału miasta na jednostki pomocnicze, choć pewne było, iż dotychczasowy sztuczny dzielnicowy podział, krępujący zarządzanie miastem, ulegnie radykalnej zmianie.

1.

Wrocławski Komitet Obywatelski „Solidarność” zaprasza

Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” Dolny Śląsk, Rada Wojewódzka NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych oraz Wrocławski Komitet Obywatelski „Solidarność” przystąpią do zbliżających się wyborów samorządowych razem, w ramach utworzonego „Solidarnościowego Porozumienia Wyborczego”. Jego przedstawiciele **Andrzej Olszewski i Zenon Wysłouch** — jutro, w godzinach od 10.00 do 12.00, będą w naszej redakcji dyżurować pod telefonem 44-77-54 i 340-31 w. 383 i odpowiadać na pytania Czytelników.

Porozumienie przystępuje do wyborów z programem, którego najważniejsze tezy brzmią:

- Dokonanie nowego podziału administracyjnego miasta, stworzenie sprawnej zdecentralizowanej administracji.
- Pobudzenie aktywności ludzi i instytucji, kształtowanie ładu przestrzennego poprzez opłaty, czynsze, podatki i dzierżawę.
- Zweryfikowanie tytu-

łów użytkowania lokali i gruntów.

- Skupienie się na działaniach porządkujących, przy wykorzystaniu głównie istniejących zasobów oraz inicjatywy mieszkańców, unikając początkowo kosztownych inwestycji.

WOLNE WYBORCZE FORUM

- Poprawa stanu technicznego urządzeń dostarczających wodę, ciepło, gaz. Usprawnienie służb komunalnych i standardu obsługi pasażerów komunikacji miejskiej.
- Ułatwienie prywatyzacji placówek handlowych i gastronomicznych. Zapewnienie właściwej ich struktury i lokalizacji przy pomocy instrumentów finansowych.
- Utrzymanie i finansowanie budowy i rozbudowy placówek oświatowych,

kulturalnych, socjalnych i służby zdrowia. Poszukiwanie dla nich sponsorów i tanich technologii powstawania.

- Utworzenie Straży Miejskiej, współpraca z nową policją.
- Łagodzenie głodu mieszkaniowego poprzez politykę podatkową i inwestycyjną, stworzenie sieci mieszkań komunalnych, budownictwo plombowe, przekazywanie terenów inwestorom zdolnym je szybko zabudować, przekwalifikowanie części przemysłu terenowego na produkcję dla celów budownictwa mieszkaniowego.
- Wrocław jako ważny ośrodek przemysłowy, naukowy i kulturalny powinien na nowo stać się stolicą regionu. Powinno temu służyć utworzenie Związku Gmin Dolnośląskich.
- Powołanie Biura Planu Wrocławia i stworzenie rzeczywistego i możliwego do realizacji planu rozwoju przestrzennego uwzględniającego warunki środowiska, kulturalne oraz potrzeby mieszkaniowe, komunalne i komunikacyjne.

Jutro, tel. 44-77-54 i 340-31 wew. 383

2.

1. Okładka programu wyborczego WKO „S” autorstwa Marka Stanielewicza / zbiory Rafała Nowakowskiego
2. „Słowo Polskie” z 24 kwietnia 1990 roku
3. Fragment programu wyborczego WKO „S” dotyczący niezbędnej reformy miasta, w tym utworzenia rad niższego szczebla, np. osiedlowych / zbiory Rafała Nowakowskiego

I. ZARZĄDZANIE MIASTEM

Zarządzenie Wrocławiem chcemy oprzeć na zasadzie: maksimum skuteczności, służebności i demokracji.

1. Ażeby uspołecznić i usprawnić zarządzanie Wrocławiem, Rada Miejska zmieni podział miasta na dzielnice, poszerzy samorząd o rady dzielnicowe lub osiedlowe, ułatwi mieszkańcom dostęp do urzędów.

Obecne dzielnice Wrocławia są sztuczne. Nowe dzielnice wyodrębnione w oparciu o istniejące więzi funkcjonalne i przestrzenne, winny być mniejsze i liczniejsze. Utworzone w nich rady niższego szczebla (dzielnicowe lub osiedlowe) dadzą możliwość lepszego reprezentowania interesów środowiskowych, poszerzą pole społecznej aktywności, będą wspierać i oceniać poczynania Rady Miejskiej.

Organizując administrację samorządową, Rada розміści jej agendy w dzielnicach, dobierze kompetentnych urzędników, między innymi poprzez obsadzanie kluczowych stanowisk kierowniczych w drodze konkursów, przyjmie zasadę osobistej odpowiedzialności urzędników za powierzone im zadania.

2. Dążąc do zwiększenia dochodów budżetu miejskiego, Rada winna traktować mienie komunalne, podatki, czynsze i dzierżawy jako narzędzie polityki społecznej, kształtowania ładu przestrzennego, pobudzania aktywności ludzi i instytucji.

Na rozwój Wrocławia i zwiększenie wpływów budżetu miejskiego Rada będzie wpływać poprzez zachęty i naciski finansowe (zróżnicowane opłaty), poprzez weryfikację tytułów użytkowania i rewindykację terenów i lokali niewłaściwie wykorzystanych oraz poprzez inwestycje własne, gdy budżet miejski stanie się zasobniejszy. Ale Rada nie jest nastawionym na zysk przedsiębiorcą. Jej gospodarka mieniem komunalnym i polityka podatkowa muszą być podporządkowane realizacji zadań społecznych i kulturalnych oraz perspektywicznym założeniom rozwoju Wrocławia.

3. W pierwszej kadencji Rada winna się skupić na działaniach porządkujących, na lepszym wykorzystaniu istniejących zasobów, na wspomaganiu przedsiębiorczości, inicjatyw społecznych i samopomocowych.

30 Wrocław samorządowy

Pierwsze demokratyczne wybory samorządowe odbyły się 27 maja 1990 roku. Zwycięstwo Wrocławskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” (WKO „S”), stanowiącego trzon szerokiej koalicji wyborczej pod nazwą Solidarnościowe Porozumienie Wyborcze, było miażdżące. Wynik wyborów otworzył nowy rozdział w dziejach Wrocławia, a tym samym dyskusję nad nowym kształtem administracyjnym miasta.

Wrocławski Komitet Obywatelski „Solidarność” zdobył poparcie mieszkańców Wrocławia na poziomie 73 proc. (150 178 głosów) przy frekwencji wyborczej wynoszącej 44,3 proc. W 70-osobowej Radzie Miejskiej Wrocławia zasiadło aż 67 radnych WKO „S”. Oznaczało to poparcie społeczności lokalnej dla proponowanej wizji przemian Wrocławia, którą silnie akcentowano podczas spotkań z mieszkańcami w trakcie mitingów, wieców czy festynów.

W wyniku wyborów we Wrocławiu nastąpiła zmiana nie tylko polityczna, ale i generacyjna. Stery miasta objęli głównie młodzi ludzie. To w ich rękach spoczęła możliwość decydowania o wizji i kierunkach rozwoju Wrocławia.

Przed nowo wybraną Radą Miejską Wrocławia stało wiele wyzwań. U progu odbudowy samorządności Wrocław był miastem wręcz prowincjonalnym. Zmagał się ze złą infrastrukturą, zaniedbaną gospodarką komunalną, problemami komunikacyjnymi i szeregiem innych problemów w wielu sferach. Jednym z priorytetów było otwarcie Wrocławia na współpracę zagraniczną oraz uporządkowanie spraw wewnętrznych. W tym zakresie podstawą była przebudowa ustroju administracyjnego Wrocławia.

1.

2.

1. Plakat wyborczy Wrocławskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” autorstwa Jana Jaromira Aleksiana / zbiory Ośrodka „Pamięć i Przyszłość” – Centrum Historii Zajezdnia
2. Plakatowa Gazeta Obywatelska Wrocławskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” zaprojektowana przez Marka Stanielewicza. Kandydaci startowali z 10 okręgów wyborczych odpowiadających pięciu dzielnicom, spośród których cztery największe (Śródmieście, Krzyki, Fabryczna i Psie Pole) były dodatkowo podzielone według obszarów geograficznych, np. wschód i zachód / zbiory Ośrodka „Pamięć i Przyszłość” – Centrum Historii Zajezdnia